

Kengetallen Nederlandse Ziekenhuizen

2009

Utrecht, november 2010

Stichting Dutch Hospital Data (DHD) is opgericht door de NVZ vereniging van ziekenhuizen en de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU) met als doel het beheer en onderhoud van verzamelingen van ziekenhuisgegevens, toezicht op relevante databanken die elders worden aangehouden en het bevorderen van een hoogwaardige informatievoorziening voor en over de ziekenhuiszorg.

Dutch Hospital Data, Oudlaan 4, 3515 GA Utrecht
Postbus 9696, 3506 GR Utrecht
Telefoon 030 - 2739 521
dutch@hospitaldata.eu

Kiwa Prismant, Papendorpseweg 65, 3528 BJ Utrecht
Postbus 85200, 3508 AE Utrecht
Telefoon 030 - 2345 815
prismant@prismant.nl

Publicatie van cijfers en/of tekst uit deze publicatie als toelichting of ondersteuning bij wetenschappelijke artikelen, boeken of scripties, is toegestaan mits daarbij geen sprake is van commerciële doeleinden en voor zover de bron duidelijk wordt vermeld.

De rapportage Kengetallen Nederlandse Ziekenhuizen 2009 is in opdracht van Stichting Dutch Hospital Data samengesteld door Kiwa Prismant.
drs. L.J.R. (Leo) Vandermeulen

Prismant

Inhoudsopgave

1.	Inleiding en verantwoording	5
2.	Tabellen	7
2.1	Aantallen ziekenhuizen	7
2.2	Productie	9
2.3	Personeel/fte's	12
2.4	Personeel / personen	16
2.5	Personeel / zorgintensiteit en deeltijdwerk	19
2.6	Capaciteit	21
2.7	Kosten	23
2.8	Positie in Nederland	26
2.9	De internationale positie van de Nederlandse gezondheidszorg	27
3.	Toelichting en indeling ziekenhuizen	31
3.1	Toelichting bij de tabellen	31
3.2	Ziekenhuizen naar groep 2009	32

1. Inleiding en verantwoording

Deze publicatie¹ bevat de belangrijkste kerngegevens met betrekking tot het bedrijfsmatig functioneren van de Nederlandse academische en algemene ziekenhuizen in de periode 2005-2009. Achtereenvolgens wordt kwantitatieve informatie gepresenteerd over:

- Aantallen ziekenhuizen
- Productie
- Personeel
- Capaciteit
- Kosten
- Nationaal perspectief
- Internationaal perspectief

De gegevens worden gepresenteerd voor de algemene ziekenhuizen en de universitaire medische centra (UMC's) totaal en voor elk van deze twee groepen instellingen afzonderlijk. Voor de jaren 2005-2009 is waar mogelijk een uitsplitsing gemaakt naar drie deelsectoren binnen de algemene ziekenhuizen (SAZ, OvA, STZ). De SAZ bestaat uit de ziekenhuizen die zijn aangesloten bij de vereniging Samenwerkende Algemene Ziekenhuizen en staat voor de kleinere ziekenhuizen. De STZ bestaat uit de ziekenhuizen die zijn aangesloten bij de vereniging Samenwerkende Topklinische opleidingsZiekenhuizen. De STZ vertegenwoordigt de grotere, topklinische ziekenhuizen. OvA staat voor overige ziekenhuizen; tot deze groep behoren de middelgrote ziekenhuizen. Voor het aantal leden per vereniging is uitgegaan van de stand per ultimo 2009, waarbij wijzigingen in de samenstelling van de subgroepen van ziekenhuizen meegenomen is in de gehele periode. Dat betekent voor bijvoorbeeld de fusie Mesos en St Antonius Ziekenhuis die in 2008 is doorgevoerd, dat de gegevens van Mesos ook in 2005, 2006 en 2007 geteld zijn bij de STZ-ziekenhuizen. En dat in vergelijking met vorig jaar de SAZ-groep is uitgebreid met 4 ziekenhuizen te weten het Elkerliek ziekenhuis, het St Franciscus ziekenhuis, het Zaanse medisch centrum en ziekenhuis Bernhove.

In paragraaf 3.2 ziet u de samenstelling van deze groepen ziekenhuizen. Hoofdstuk 3 bevat een korte toelichting op de tabellen.

De meeste tabellen zijn gebaseerd op de Enquête Jaarcijfers Ziekenhuizen. In 2009 hebben de UMC's niet aan de Enquête Jaarcijfers Ziekenhuizen deelgenomen. Voor zover dat mogelijk was hebben wij hiervoor gebruik gemaakt van het DigiMV-bestand, waarin de jaarrekeningen zijn opgenomen. In 2009 hebben zeven algemene ziekenhuizen niet aan de enquête deelgenomen. Voor deze ziekenhuizen heeft Kiwa Prismant de gegevens bijgeschat op basis van de aangeleverde informatie uit voorgaande jaren, gecombineerd met de actuele ontwikkeling bij de deelnemende ziekenhuizen. Tevens heeft Kiwa Prismant de enquêtes gecontroleerd op consistentie en volledigheid. Op basis van deze controles zijn nog correcties aangebracht op de oorspronkelijk aangeleverde enquêtes.

---

¹ In deze herziene uitgave (t.o.v. de uitgave van oktober) hebben enkele aanpassingen plaatsgevonden. Het betreft een nieuwe indeling van de SAZ-ziekenhuizen en daardoor tevens van de groep OvA. Dit geldt voor alle jaren. Daarnaast hadden een achttal ziekenhuizen in 2009 geen parttimers opgegeven in de EJZ. We hebben deze aantallen bijgeschat. Tenslotte zijn voor 2 ziekenhuizen de omzet 2009 licht aangepast op basis van cijfers uit de jaarrekening.

Deze publicatie is in hoofdlijn een tabellenboek. Bij de tabellen wordt een bondige toelichting gegeven en worden soms opvallende ontwikkelingen aangestipt. Er valt echter veel meer te vertellen over de ziekenhuiszorg in Nederland. Achterliggende oorzaken van (opvallende) ontwikkelingen kunnen worden geanalyseerd. Belangrijke beleidsontwikkelingen kunnen worden beschreven, kwantitatieve informatie over meer deelsectoren kan worden gepresenteerd en er kunnen (kwalitatieve) beschrijvingen worden toegevoegd over verwachte ontwikkelingen en knelpunten in de sector.

Vragen die deze publicatie oproept kan men richten aan dutch@hospitaldata.eu. De DHD heeft mede tot taak de informatievoorziening voor en over de ziekenhuiszorg te verbeteren en zal opkomende vragen daar graag voor benutten.

2. Tabellen

2.1 Aantallen ziekenhuizen

Tabel 2.1 Aantallen ziekenhuizen¹⁾

Totaal	148
Algemene ziekenhuizen	85
w.v. SAZ	41
OvA	17
STZ	27
Universitaire Medische Centra	8
Categoriale ziekenhuizen	32
waarvan:	
Abortusklinieken	1
Audiologische centra	4
Dialysecentra	3
Epilepsie centra	2
Integrale kankercentra (incl. AvL)	10
Radiotherapeutische centra	4
Astmacentrum (incl. Davos)	3
Overig	5
Revalidatie-instellingen ²⁾	23

Bron: NVZ, NFU

¹⁾ Stand ultimo 2009

²⁾ Waarvan 17 NVZ-lid

De Universitaire Medische Centra (UMC's) zijn verenigd in de Nederlandse Federatie van Universitair Medische Centra (NFU).

De andere ziekenhuizen, algemeen en categoriaal, zijn verenigd in de Nederlandse Vereniging van Ziekenhuizen (NVZ).

Revalidatie-instellingen zijn verenigd in de koepel Revalidatie Nederland, 17 van de 23 instellingen zijn tevens NVZ-lid.

Het aantal algemene ziekenhuizen is inclusief het Centraal Militair Hospitaal. Het Alysis ziekenhuis Velp vormt vanaf 2007 samen met Alysis Arnhem één ziekenhuis. Het ziekenhuis Gooi-Noord en het ziekenhuis Hilversum zijn in 2007 gefuseerd in het Tergooiziekenhuis. Vanaf 2008 is het Mesos Medisch Centrum samengenomen met het St Antonius Ziekenhuis. De Ommelander ziekenhuisgroep is in de loop van 2008 gefuseerd uit het St. Lucas Ziekenhuis en het Delfzicht Ziekenhuis. Het Gelre ziekenhuis is lid geworden van de STZ-ziekenhuizen. De groep SAZ-ziekenhuizen is uitgebreid met 4 ziekenhuizen te weten het Elkerliek ziekenhuis, het St Franciscus ziekenhuis, het Zaans medisch centrum en ziekenhuis Bernhove.

De tabellen in de paragrafen 2.2 tot en met 2.7 bevatten uitsluitend informatie over de algemene ziekenhuizen en de UMC's.

De informatie is voor wat betreft de algemene ziekenhuizen in het algemeen afkomstig uit de Enquête Jaarcijfers Ziekenhuizen. Voor de UMC's is voor het jaar 2009 gebruik ge-

maakt van het DigiMV- bestand Jaarrekeningen. Hierin ontbreken echter cijfers over personeelsaantallen op functieniveau. Deze zijn voor de onderverdeling bijgeschat. Daarnaast zorgt het gebruik van een andere bron soms voor verschillen die aan de registratie zijn toe te schrijven. De gegevens van de UMC's over 2009 dienen daarom in dit licht te worden gezien.

Zelfstandige Behandel Centra en privé-klinieken

Naast ziekenhuizen zijn er nog meer instellingen voor medisch specialistische zorg, in het bijzonder de Zelfstandige Behandel Centra (ZBC's) en de privé-klinieken. Het verschil tussen beide (veelal kleinschalige) voorzieningen is dat in een ZBC zorg wordt geleverd waarop aanspraak bestaat op grond van de zorgverzekeringswet. Het gaat daarbij om niet-spoedeisende, planbare zorg, waarvoor de patiënt niet behoeft te worden opgenomen. Een ZBC is altijd een samenwerkingsverband tussen twee of meer medisch specialisten. Daarbij wordt tevens als eis gesteld dat het gaat om een organisatorisch verband zonder winstoogmerk.

Alle andere vormen van private medisch specialistische zorg (niet-verzekerde zorg en eenmanspraktijken) vallen onder de term privé-klinieken.

Overigens kan het voorkomen dat een ZBC naast verzekerde ook niet-verzekerde zorg aanbiedt.

Het aantal ZBC's ontwikkelt zich snel. Medio 2003 waren er 42 ZBC's. Op 1 januari 2004 waren er 51, een jaar later 79. In 2006 waren er 82 ZBC's geregistreerd. Daarvan leverden 37 ook B-segment-DBC's. In 2009 waren er 195 ZBC's waar de Inspectie voor de Gezondheidszorg actief toezicht op houdt. Daarbij moet worden opgemerkt dat dit het aantal locaties betreft; sommige ZBC's zijn onderdeel van een keten.

Voor 1 januari 2005 werd geschat dat er ongeveer 70 privé-klinieken bestonden. In 2009 waren er bij de Inspectie voor de Gezondheidszorg 102 privé-klinieken bekend. Ook voor dit getal geldt dat het gaat om het aantal locaties.

Tabel 2.2 Aantal Zelfstandige Behandel Centra (ZBC's) en privé-klinieken

	2005	2006	2007	2008	2009
ZBC's (locaties)	79	82	135		195
Privé-klinieken	70		106		102

Bron: Inspectie voor de Gezondheidszorg; de peildatum voor de aantallen verschilt per jaar.

2.2 Productie

Onderstaande tabellen brengen de omzet en de klinische productie tussen 2005 en 2009 in beeld.

Tabel 2.3 Omzet (miljoenen euro)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Omzet (miljoenen euro)	13.972	14.618	15.748	18.061	18.061	6,6%
Algemene ziekenhuizen	9.614	10.079	10.707	11.348	12.150	6,0%
w.v. SAZ	2.586	2.718	2.856	3.069	3.289	6,2%
OvA	1.875	1.966	2.160	2.271	2.435	6,8%
STZ	5.154	5.395	5.691	6.008	6.426	5,7%
UMC's	4.358	4.539	5.040	5.497	5.911	7,9%

Bron: EJZ (UMC's 2009: DigiMV)

Tussen 2005 en 2009 is de omzet van de ziekenhuizen met bijna 30% toegenomen.

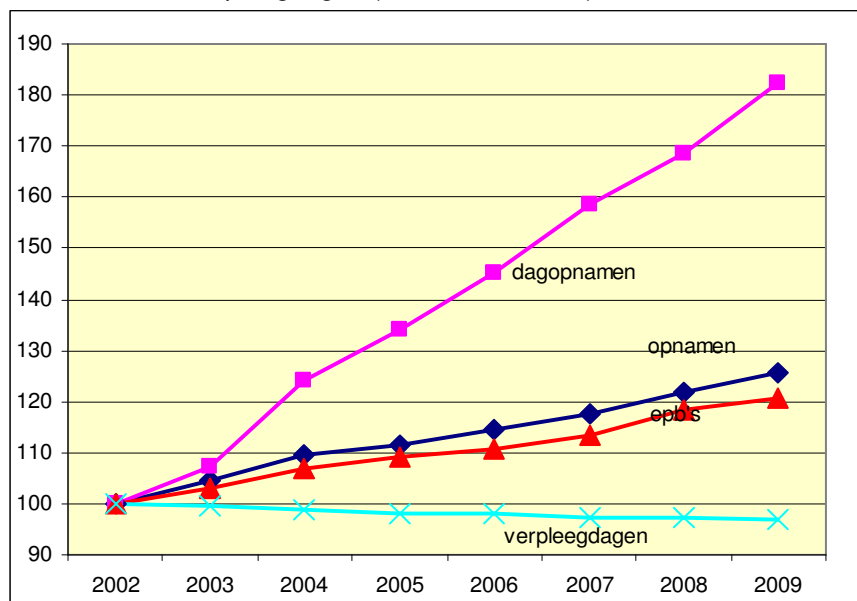
Tabel 2.4 Productie Kliniek

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Klinische opnamen (* 1.000)	1.670	1.718	1.761	1.823	1.889	3,1%
Algemene ziekenhuizen	1.455	1.501	1.537	1.598	1.653	3,2%
w.v. SAZ	454	467	478	496	513	3,1%
OvA	290	297	308	318	327	3,1%
STZ	715	737	751	784	813	3,3%
UMC's	214	218	224	225	235	2,4%
Verpleegdagen (*1.000)	11.120	11.099	11.022	11.016	10.833	-0,7%
Algemene ziekenhuizen	9.369	9.346	9.281	9.277	9.125	-0,7%
w.v. SAZ	2.806	2.806	2.802	2.828	2.752	-0,5%
OvA	1.878	1.866	1.871	1.848	1.818	-0,8%
STZ	4.684	4.675	4.608	4.601	4.555	-0,7%
UMC's	1.751	1.753	1.741	1.739	1.709	-0,6%
Ligduur	6,7	6,5	6,3	6,0	5,7	-3,7%
Algemene ziekenhuizen	6,4	6,2	6,0	5,8	5,5	-3,8%
w.v. SAZ	6,2	6,0	5,9	5,7	5,4	-3,5%
OvA	6,5	6,3	6,1	5,8	5,6	-3,8%
STZ	6,6	6,3	6,1	5,9	5,6	-3,9%
UMC's	8,2	8,1	7,8	7,7	7,3	-2,9%

Bron: EJZ (UMC's 2009: DigiMV)

Het aantal klinische opnamen steeg tussen 2005 en 2009 met 13%. In diezelfde periode nam het aantal verpleegdagen met ruim 2,5% af. Het resultaat van die twee ontwikkelingen is dat de gemiddelde verpleegduur met een volle dag afnam tot 5,7 dagen in 2009. In een algemeen ziekenhuis verblijft een patiënt gemiddeld 5,5 dagen. In een universitair medisch centrum is dat gemiddeld 7,3 dagen. Vooral in de UMC's zien we een sterke reductie van de gemiddelde verpleegduur in 2009.

Figuur 2.1 Ontwikkeling opnamen, dagopnamen, eerste polikliniekbezoeken (epb's) en verpleegdagen (index 2002 = 100)

Bron: EJZ (UMC's 2009: DigiMV)

Tabel 2.5 geeft de productie van het aantal dagopnamen en polikliniekbezoeken weer.

Tabel 2.5 Productie Dagbehandeling en Polikliniek

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Dagverplegingsdagen (*1.000)	1.340	1.455	1.587	1.686	1.852	8,4%
Algemene ziekenhuizen	1.184	1.282	1.399	1.490	1.627	8,3%
w.v. SAZ	370	399	431	464	503	8,0%
OvA	236	255	284	300	337	9,3%
STZ	577	628	685	725	787	8,1%
UMC's	157	173	188	197	226	9,6%
Eerste polibezoeken (*1.000)	9.702	9.825	10.080	10.517	10.628	2,3%
Algemene ziekenhuizen	8.632	8.755	8.973	9.389	9.548	2,6%
w.v. SAZ	2.643	2.691	2.789	2.928	3.002	3,2%
OvA	1.785	1.807	1.818	1.926	1.965	2,4%
STZ	4.204	4.257	4.366	4.535	4.581	2,2%
UMC's	1.070	1.070	1.106	1.128	1.079	0,2%
Herhaalbezoeken poli (*1.000)	15.632	16.003	16.177	17.064	16.772	1,8%
Algemene ziekenhuizen	13.452	13.834	13.969	14.847	14.709	2,3%
w.v. SAZ	4.030	4.139	4.161	4.395	4.490	2,7%
OvA	2.806	2.887	3.098	2.911	3.029	1,9%
STZ	6.617	6.808	6.710	7.541	7.190	2,1%
UMC's	2.179	2.169	2.208	2.217	2.063	-1,4%
Herhaalfactor	1,61	1,63	1,60	1,62	1,58	-0,5%
Algemene ziekenhuizen	1,56	1,58	1,56	1,58	1,54	-0,3%
w.v. SAZ	1,52	1,54	1,49	1,50	1,50	-0,5%
OvA	1,57	1,60	1,70	1,51	1,54	-0,5%
STZ	1,57	1,60	1,54	1,66	1,57	-0,1%
UMC's	2,04	2,03	2,00	1,97	1,91	-1,6%

Bron: EJZ (UMC's 2009: DigiMV)

Er is sprake van een sterke stijging van het aantal dagverplegingsdagen in de periode 2005-2009: ruim 38%. Als deze trend zich doorzet zal in 2010 het aantal dagopnamen groter zijn dan het aantal klinische opnamen.

Het aantal eerste polikliniekbezoeken steeg tussen 2005 en 2009 met bijna 10%, het aantal herhaalbezoeken met ruim 7%. Het gemiddelde aantal herhaalbezoeken per eerste polikliniekbezoek veranderde dan ook vrijwel niet. Wel valt wat dit betreft het verschil tussen UMC's en algemene ziekenhuizen op: een herhalingsfactor van globaal 1,9 tegenover 1,5.

2.3 Personeel/fte's

In deze paragraaf wordt kwantitatieve informatie gepresenteerd over de personeelscapaciteit in ziekenhuizen (fte's). Voor de UMC's zijn enkel totaalcijfers over het aantal fte's beschikbaar uit het DigiMV-bestand. We hebben de aantallen personeelsleden per functie-groep verdeeld op basis van de aandelen 2008.

Tabel 2.6 Totaal personeel (fte)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Personeel (fte)	167.369	167.848	172.025	174.756	178.450	1,6%
Algemene ziekenhuizen	120.241	120.219	121.814	123.463	126.420	1,3%
w.v. SAZ	33.178	32.947	33.430	34.612	35.064	1,4%
OvA	23.869	24.123	24.072	24.129	24.838	1,0%
STZ	63.195	63.149	64.311	64.722	66.518	1,3%
UMC's	47.128	47.629	50.211	51.293	52.030	2,5%

Bron: EJZ (UMC's 2009: DigiMV)

Het totaal aantal fte's in ziekenhuizen is in de periode 2005-2009 gestegen met 6,6%. Voor de algemene ziekenhuizen bedroeg dit stijgingspercentage 5,1%, voor de UMC's 10,4%. De volgende tabellen laten voor de verschillende categorieën personeel verschillende ontwikkelingen zien. In onderstaande tabel een overzicht van de ontwikkelingen in het niet-patiënt gebonden personeel.

Tabel 2.7 Niet-patiëntgebonden personeel (fte)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Totaal niet-patiëntgebonden personeel (fte)	51.814	51.867	52.407	52.760	53.548	0,8%
Algemene ziekenhuizen	37.268	37.286	36.988	36.805	37.364	0,1%
w.v. SAZ	10.480	10.371	10.275	10.158	10.455	-0,1%
OvA	7.146	7.172	7.039	6.878	7.043	-0,4%
STZ	19.642	19.743	19.675	19.769	19.865	0,3%
UMC's	14.546	14.581	15.419	15.955	16.185	2,7%
Algemeen en administratief	32.457	32.810	33.539	34.382	35.163	2,0%
Algemene ziekenhuizen	21.662	21.782	21.817	22.187	22.792	1,3%
w.v. SAZ	5.845	5.771	5.815	5.937	6.108	1,1%
OvA	4.191	4.244	4.234	4.266	4.476	1,7%
STZ	11.626	11.767	11.769	11.984	12.209	1,2%
UMC's	10.795	11.028	11.721	12.195	12.371	3,5%
Hotelfuncties	16.887	16.692	16.497	16.088	16.085	-1,2%
Algemene ziekenhuizen	13.710	13.648	13.336	12.864	12.815	-1,7%
w.v. SAZ	4.072	4.048	3.918	3.691	3.812	-1,6%
OvA	2.568	2.564	2.451	2.295	2.257	-3,2%
STZ	7.070	7.036	6.968	6.879	6.746	-1,2%
UMC's	3.177	3.044	3.161	3.223	3.270	0,7%
Pers. terrein- en gebouwgeb.	2.471	2.364	2.371	2.290	2.300	-1,8%
Algemene ziekenhuizen	1.896	1.856	1.834	1.754	1.756	-1,9%
w.v. SAZ	563	551	542	530	535	-1,3%
OvA	387	365	354	317	311	-5,3%
STZ	946	940	938	906	910	-1,0%
UMC's	575	508	537	537	545	-1,3%

Bron: EJZ (UMC's 2009: geschat)

Het niet-patiëntgebonden personeel steeg in de periode 2005-2009 minder sterk dan het totale personeel. In 2005 bedroeg hun aandeel 31,0%, in 2009 was dit nog 30,0%.

De capaciteit aan algemeen en administratief personeel is tussen 2005 en 2009 gestegen met 8,3%. Dit duidt op een verzwaring van de administratieve lasten.

Met het steeds maar dalen van de gemiddelde verpleegduur en de sterke stijging van het aantal dagbehandelingsdagen, ligt het voor de hand dat de capaciteit voor de zogeheten hotelfuncties afneemt. Deze daling (4,7%) komt echter volledig voor rekening van de algemene ziekenhuizen. Bij de UMC's stijgt deze capaciteit zelfs licht.

Ook neemt de capaciteit voor terrein- en gebouwgebonden personeel af (met 6,9%).

Tabel 2.8 Patiëntgebonden personeel (fte)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Totaal patiëntgebonden personeel (fte)	112.150	113.231	115.573	117.546	119.861	1,7%
Algemene ziekenhuizen	80.467	80.882	81.806	82.882	84.698	1,3%
w.v. SAZ	21.910	21.932	22.369	22.867	23.529	1,8%
OvA	16.271	16.552	16.446	16.518	16.849	0,9%
STZ	42.286	42.398	42.992	43.497	44.321	1,2%
UMC's	31.683	32.349	33.766	34.664	35.163	2,6%
Verpleegkundigen	54.179	54.016	54.900	55.748	56.819	1,2%
Algemene ziekenhuizen	43.105	42.939	43.504	44.297	45.204	1,2%
w.v. SAZ	12.277	12.215	12.314	12.668	12.907	1,3%
OvA	8.422	8.416	8.539	8.700	8.859	1,3%
STZ	22.406	22.308	22.651	22.929	23.438	1,1%
UMC's	11.074	11.077	11.396	11.451	11.615	1,2%
Ander patiëntgebonden⁽¹⁾	52.823	54.356	56.046	57.469	58.855	2,7%
Algemene ziekenhuizen	32.888	33.697	34.273	34.850	35.911	2,2%
w.v. SAZ	8.320	8.521	8.882	9.066	9.531	3,5%
OvA	6.865	7.212	7.052	7.072	7.170	1,1%
STZ	17.703	17.964	18.340	18.712	19.210	2,1%
UMC's	19.935	20.659	21.774	22.619	22.944	3,6%
Leerling-verpleegkundigen	5.149	4.859	4.626	4.329	4.187	-5,0%
Algemene ziekenhuizen	4.474	4.246	4.030	3.734	3.584	-5,4%
w.v. SAZ	1.313	1.196	1.173	1.132	1.091	-4,5%
OvA	984	924	856	747	820	-4,5%
STZ	2.177	2.126	2.001	1.855	1.673	-6,4%
UMC's	675	613	596	595	604	-2,7%

Bron: EJZ (UMC's 2009: geschat)

¹⁾ Inclusief medisch specialisten in loondienst

Onder het patiëntgebonden personeel zien we opvallende ontwikkelingen. De capaciteit aan verpleegkundigen groeit met 4,9%. Tussen 2005 en 2009 stijgt de capaciteit aan 'ander patiëntgebonden personeel' met 11,4%. Tegelijkertijd neemt het aantal leerling-verpleegkundigen met 19% af. Het is lastig om deze ontwikkelingen zonder nader onderzoek goed te duiden. Het ligt voor de hand een relatie te leggen met het veranderende productieprofiel van ziekenhuizen: minder verpleegdagen, minder langdurige opnamen, meer dagbehandelingen en meer poliklinische verrichtingen.

Tabel 2.9 Stagiaires en Personeel niet in loondienst (fte)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Stagiaires	1.857	1.658	2.214	2.207	2.078	2,9%
Algemene ziekenhuizen	1.360	1.362	1.963	1.915	1.782	7,0%
w.v. SAZ	342	389	460	398	465	8,0%
OvA	316	257	348	608	298	-1,4%
STZ	702	716	1.155	909	1.019	9,8%
UMC's	497	296	251	292	296	-12,1%
Personeel niet in loondienst	1.548	1.209	1.768	2.144	2.984	17,8%
Algemene ziekenhuizen	1.146	806	1.043	1.762	2.597	22,7%
w.v. SAZ	446	251	319	523	617	8,4%
OvA	136	148	233	289	667	48,8%
STZ	564	407	490	950	1.313	23,5%
UMC's	402	403	725	382	387	-0,9%

Bron: EJZ (UMC's 2009: geschat)

Het aantal stagiaires, uitgedrukt in fte's laat sterke schommelingen zien. Opvallend is de sterke afname van het aantal fte 'personeel niet in loondienst' in 2006. Daarna zien we juist een opvallende stijging. Overigens bestaat de indruk dat deze personeelsaantallen in deze categorieën minder consequent door de ziekenhuizen worden ingevuld.

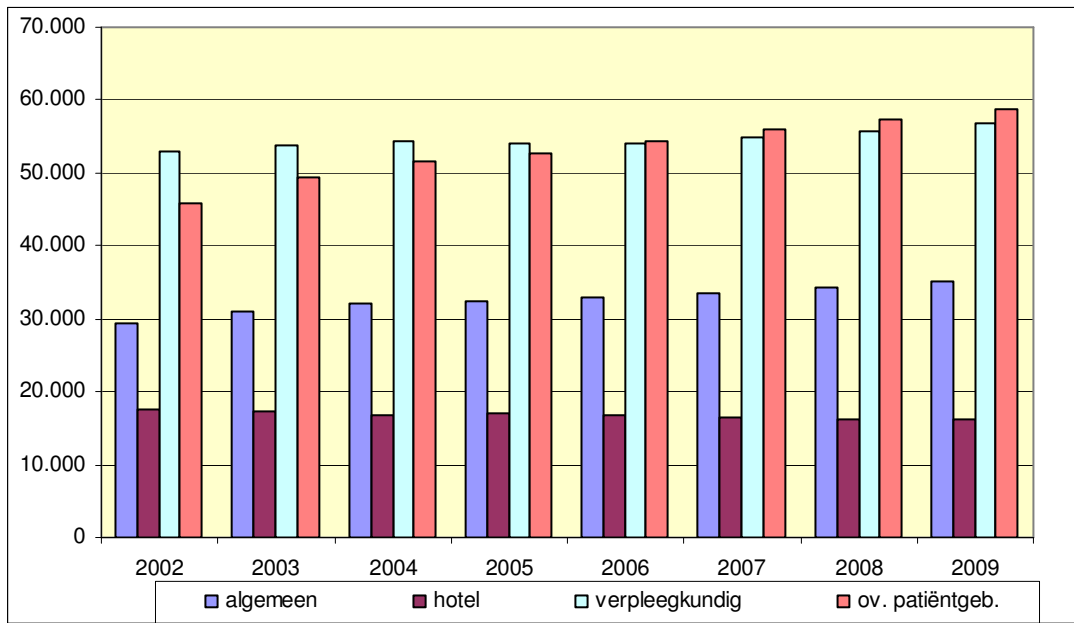
Tabel 2.10 Medisch specialisten (fte)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Medisch specialisten (fte)	11.811	11.916	12.077	12.547	13.016	2,5%
Algemene ziekenhuizen	7.956	8.133	8.133	8.446	8.853	2,7%
w.v. SAZ	2.313	2.394	2.450	2.518	2.670	3,7%
OvA	1.603	1.622	1.643	1.722	1.780	2,6%
STZ	4.040	4.117	4.040	4.206	4.402	2,2%
UMC's	3.856	3.783	3.944	4.101	4.163	1,9%

Bron: EJZ (UMC's 2009: DigiMV)

De capaciteit aan medisch specialisten stijgt tussen 2005 en 2009 met 10,0%. Voor de algemene ziekenhuizen is aanvankelijk sprake van een geleidelijk voortgaande toename van het aantal medisch specialisten (fte's). Vanaf 2008 zien we een relatief sterke toename. Vanaf 2006 neemt het aantal fte medisch specialisten in de UMC's duidelijk toe.

Figuur 2.2 Ontwikkeling personeel naar categorie (fte's) (algemene ziekenhuizen en UMC's)

Bron: EJZ (UMC's 2009: DigiMV)

Duidelijk zichtbaar is dat de sterkste groei zich voordoet bij het overig patiëntgebonden personeel.

2.4 Personeel / personen

Waar in de vorige paragraaf personeelsgegevens in termen van capaciteit (fte's) werden gegeven, worden dezelfde gegevens in deze paragraaf gepresenteerd in termen van personen.

Tabel 2.11 Totaal personeel in UMC's en algemene ziekenhuizen (personen)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Totaal pers. (personen)	235.844	236.735	246.308	247.601	258.779	2,3%
Algemene ziekenhuizen	176.022	176.142	178.396	178.520	188.704	1,8%
w.v. SAZ	49.733	50.014	50.477	51.925	53.052	1,6%
OvA	35.643	35.185	35.861	34.030	37.177	1,1%
STZ	90.646	90.943	92.058	92.565	98.474	2,1%
UMC's	59.822	60.593	67.912	69.081	70.075	4,0%

Bron: EJZ (UMC's 2009: DigiMV)

Tussen 2005 en 2009 steeg het aantal werkzame personen in ziekenhuizen met 9,7%. In fte's steeg het aantal met 6,6% (zie Tabel 2.6). In personen uitgedrukt groeiden de UMC's sneller (17,0%) dan de algemene ziekenhuizen (7,2%).

Hierbij valt wel de volgende kanttekening te maken. Voor twee personeelscategorieën ('stagiaires' en 'personeel niet in loondienst') is het in de praktijk niet eenvoudig om het aantal personen vast te stellen. Daarnaast geldt voor stagiaires dat deze groep minder van belang is voor de productie van ziekenhuizen. En voor het personeel niet in loondienst geldt dat vooral het aantal fte's van belang is voor een ziekenhuis. Uit Tabel 2.14 blijkt dat de groep stagiaires en personeel niet in loondienst zeer sterk is gegroeid. Dit heeft wellicht te maken met registratieproblemen. Zonder deze twee personeelscategorieën is het aantal werkzame personen in de ziekenhuizen tussen 2005 en 2009 toegenomen met 6,8%.

Verder kunnen we constateren dat zich vergelijkbare trends voordoen als gesignaleerd in de vorige paragraaf.

Het aantal personen, werkzaam in algemene en administratieve functies is met bijna 9,5% toegenomen. Een groot deel van deze stijging komt voor rekening van de UMC's, waarvan de capaciteit aan algemeen en administratief personeel met bijna 18% steeg.

Het aantal personen werkzaam in hotel-, terrein- en gebouwgebonden functies neemt af.

Tabel 2.12 Niet-patiëntgebonden personeel (personen)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Totaal niet-pat.geb.personeel	77.148	77.625	78.197	77.992	80.226	1,0%
Algemene ziekenhuizen	57.961	58.458	57.511	56.261	58.183	0,1%
w.v. SAZ	16.999	17.304	16.999	16.386	16.768	-0,3%
OvA	11.419	11.226	11.052	10.381	11.234	-0,4%
STZ	29.543	29.928	29.460	29.494	30.182	0,5%
UMC's	19.187	19.167	20.686	21.730	22.043	3,5%
Algemeen en administratief	46.276	46.807	47.984	49.108	50.689	2,3%
Algemene ziekenhuizen	32.128	32.357	32.389	32.657	34.001	1,4%
w.v. SAZ	8.842	9.005	9.014	9.012	9.213	1,0%
OvA	6.662	6.377	6.383	6.261	6.878	0,8%
STZ	16.624	16.975	16.992	17.384	17.911	1,9%
UMC's	14.148	14.450	15.595	16.451	16.687	4,2%
Hotelfuncties	28.218	28.266	27.600	26.441	27.060	-1,0%
Algemene ziekenhuizen	23.775	24.076	23.070	21.724	22.275	-1,6%
w.v. SAZ	7.560	7.702	7.380	6.795	6.968	-2,0%
OvA	4.306	4.457	4.271	3.781	4.000	-1,8%
STZ	11.909	11.917	11.419	11.149	11.306	-1,3%
UMC's	4.443	4.190	4.530	4.717	4.785	1,9%
Terrein- en gebouwgeb.	2.654	2.552	2.614	2.442	2.477	-1,7%
Algemene ziekenhuizen	2.058	2.025	2.053	1.880	1.906	-1,9%
w.v. SAZ	597	597	605	579	586	-0,5%
OvA	451	392	398	339	355	-5,8%
STZ	1.010	1.036	1.050	962	965	-1,1%
UMC's	596	527	561	563	571	-1,1%

Bron: EJZ (UMC's 2009: geschat)

Tabel 2.13 Patiëntgebonden personeel (personen)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Totaal patiëntgeb.personeel	152.138	152.680	156.376	159.149	164.312	1,9%
Algemene ziekenhuizen	113.313	113.217	114.010	115.573	120.109	1,5%
w.v. SAZ	31.282	31.664	31.874	32.714	33.943	2,1%
OvA	23.495	22.762	22.924	22.779	24.478	1,0%
STZ	58.536	58.790	59.213	60.080	61.688	1,3%
UMC's	38.825	39.463	42.366	43.576	44.203	3,3%
Verpleegkundigen	76.620	76.811	77.295	78.725	81.724	1,6%
Algemene ziekenhuizen	62.600	62.691	62.558	63.556	66.337	1,5%
w.v. SAZ	18.215	17.978	17.940	18.491	19.125	1,2%
OvA	12.488	12.531	12.504	12.496	13.456	1,9%
STZ	31.898	32.182	32.114	32.570	33.756	1,4%
UMC's	14.020	14.120	14.737	15.169	15.387	2,4%
Ander patiëntgebonden⁽¹⁾	69.508	70.329	73.707	75.365	77.725	2,8%
Algemene ziekenhuizen	45.469	45.672	46.749	47.641	49.602	2,2%
w.v. SAZ	11.652	12.314	12.604	12.889	13.616	4,0%
OvA	9.861	9.255	9.473	9.478	10.089	0,6%
STZ	23.956	24.103	24.672	25.274	25.897	2,0%
UMC's	24.039	24.657	26.958	27.724	28.123	4,0%
Leerling-verpleegkundigen	6.010	5.540	5.374	5.059	4.863	-5,2%
Algemene ziekenhuizen	5.244	4.854	4.703	4.376	4.170	-5,6%
w.v. SAZ	1.415	1.372	1.329	1.335	1.202	-4,0%
OvA	1.147	977	947	805	933	-5,0%
STZ	2.682	2.505	2.427	2.236	2.035	-6,7%
UMC's	766	686	671	683	693	-2,5%

Bron: EJZ (UMC's 2009: geschat)

¹⁾ Inclusief medisch specialisten in loondienst

Het overig patiëntgebonden personeel is het sterkst gestegen. Het aantal verpleegkundigen is met 6,7% toegenomen in de afgelopen vier jaar.

Tabel 2.14 Stagiaires en Personeel niet in loondienst (personen)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Stagiaires	3.613	3.672	5.060	4.971	5.625	11,7%
Algemene ziekenhuizen	2.628	2.597	3.785	3.486	4.118	11,9%
w.v. SAZ	753	635	926	1.100	1.274	14,1%
OvA	501	468	682	478	527	1,3%
STZ	1.375	1.494	2.177	1.908	2.318	14,0%
UMC's	985	1.075	1.275	1.485	1.507	11,2%
Personeel niet in loondienst	2.945	2.759	6.625	5.755	8.278	29,5%
Algemene ziekenhuizen	2.120	1.870	3.090	3.466	5.956	29,5%
w.v. SAZ	700	411	679	1.747	1.153	13,3%
OvA	228	729	1.204	635	907	41,2%
STZ	1.192	731	1.207	1.084	3.896	34,4%
UMC's	825	889	3.535	2.290	2.323	29,5%

Bron: EJZ (UMC's 2009: geschat)

Opvallend is dat het aantal stagiaires in de periode 2005-2009 sterk toeneemt (56%). Vooral in 2007 is deze stijging zeer sterk. In fte's is de stijging veel minder groot.

Het aantal personeelsleden 'niet in loondienst' is in 2006 licht gedaald. In 2007 zien we het aantal meer dan verdubbelen. In 2008 daalt dit aantal weer en in 2009 zien we weer een zeer sterke stijging. Vooral bij de UMC's is deze toename zeer sterk. Opgemerkt dient te worden dat deze toename kan samenhangen met bijschattingen, omdat enkele ziekenhuizen geen gegevens hebben aangeleverd.

2.5 Personeel / zorgintensiteit en deeltijdwerk

In deze paragraaf worden enkele personeelscategorieën gekoppeld aan het aantal bedden in ziekenhuizen als een maat voor de ontwikkeling van de zorgintensiteit. Ook wordt informatie gegeven over het werken in deeltijd in ziekenhuizen.

Tabel 2.15 Totaal, patiëntgebonden en verpleegkundig personeel (in fte's) per bed

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Totaal personeel per bed	3,56	3,61	3,79	3,89	3,98	2,8%
Algemene ziekenhuizen	3,06	3,10	3,23	3,31	3,41	2,7%
w.v. SAZ	2,74	2,79	2,87	2,97	3,03	2,5%
OvA	2,97	2,99	3,17	3,22	3,27	2,4%
STZ	3,30	3,34	3,49	3,58	3,72	3,0%
UMC's	6,10	6,17	6,50	6,64	6,72	2,4%
Patiëntgeb.pers. per bed	2,39	2,43	2,55	2,61	2,67	2,9%
Algemene ziekenhuizen	2,05	2,09	2,17	2,23	2,28	2,8%
w.v. SAZ	1,81	1,86	1,92	1,96	2,03	2,9%
OvA	2,03	2,05	2,17	2,21	2,22	2,3%
STZ	2,21	2,24	2,34	2,40	2,48	2,9%
UMC's	4,10	4,19	4,37	4,49	4,54	2,6%
wv. verpleegk. per bed	1,15	1,16	1,21	1,24	1,27	2,4%
Algemene ziekenhuizen	1,10	1,11	1,15	1,19	1,22	2,7%
w.v. SAZ	1,01	1,04	1,06	1,09	1,11	2,4%
OvA	1,05	1,04	1,12	1,16	1,17	2,7%
STZ	1,17	1,18	1,23	1,27	1,31	2,9%
UMC's	1,43	1,43	1,48	1,48	1,50	1,1%

Bron: EJZ (UMC's 2009: geschat)

De belangrijkste indicator voor de zorgintensiteit is het aantal verpleegkundigen (fte's) per bed. Dit aantal stijgt tussen 2005 en 2009 met 9,8%. De beide andere indicatoren zeggen iets minder over de toegenomen zorgintensiteit. Zoals eerder aangegeven, is de groei van de categorie 'ander patiëntgebonden personeel' waarschijnlijk te relateren aan de veranderende productiestructuur van de ziekenhuizen. Meer dagbehandeling en poliklinische verrichtingen maakt het minder zinvol om dit personeel te koppelen aan 'bedden'. Wellicht moet er naar andere indicatoren worden gezocht om de ontwikkeling van de zorgintensiteit betrouwbaar in beeld te krijgen.

Tabel 2.16 Deeltijdwerk in ziekenhuizen (percentages)

	2005	2006	2007	2008	2009
Percentage deeltijders	66,9%	67,8%	68,5%	68,6%	69,8%
Algemene ziekenhuizen	70,8%	71,9%	72,1%	72,2%	73,8%
w.v. SAZ	73,8%	75,7%	75,8%	76,1%	76,8%
OvA	68,4%	71,9%	71,1%	69,3%	72,6%
STZ	69,1%	70,0%	70,4%	71,0%	72,6%
UMC's	55,6%	56,0%	59,1%	59,3%	59,3%
Gem. arbeidsduur deeltijders					
Algemene ziekenhuizen	55,9%	55,9%	56,0%	57,3%	55,2%
w.v. SAZ	54,9%	54,9%	55,4%	56,2%	55,9%
OvA	56,5%	54,3%	53,6%	58,0%	54,2%
STZ	56,2%	57,3%	57,3%	57,7%	55,3%
UMC's	61,8%	61,8%	55,9%	56,6%	56,6%

Bron: EJZ (UMC's 2009: geschat)

Het percentage deeltijdwerkers neemt tussen 2005 en 2009 toe. De gemiddelde arbeidsduur van de deeltijdwerkers bij de algemene ziekenhuizen daalt in 2009 relatief sterk, nadat deze in 2008 juist relatief sterk is toegenomen. Bij de UMC's zien we aanvankelijk een stabiele arbeidsduur per deeltijder. In 2007 daalt de deeltijdfactor, wellicht door het groot aantal stagiaires en personeelsleden niet in loondienst met een relatief korte gemiddelde arbeidsduur. (Ter vergelijking: in dezelfde periode is het percentage deeltijdwerkers in de totale Nederlandse beroepsbevolking gestegen van 40% naar 42%; bron: CBS).

2.6 Capaciteit

In deze paragraaf worden enkele capaciteitsgegevens over de ziekenhuissector gepresenteerd: eerst de aantallen ziekenhuizen naar omvang en bereik en vervolgens het aantal bedden in ziekenhuizen.

Tabel 2.17 Aantallen ziekenhuizen² totaal en naar omvang; gemiddelde bevolkingsomvang per ziekenhuis

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Totaal aantal ziekenhuizen	96	96	94	93	93	
Algemene ziekenhuizen	88	88	86	85	85	
w.v. SAZ	41	41	41	41	41	
OvA	18	18	17	17	17	
STZ	29	29	28	27	27	
UMC's	8	8	8	8	8	
Algemene ziekenhuizen naar beddenaantal						
<200 bedden	6	6	8	9	9	
200 - 300 bedden	18	18	18	16	15	
300 - 400 bedden	24	25	20	19	22	
400 - 600 bedden	20	18	19	21	18	
> 600 bedden	20	21	21	20	21	
UMC's > 600 bedden	8	8	8	8	8	
Gem. bevolkingsomvang per algemeen ziekenhuis	185.455	185.750	190.488	193.482	194.459	1,4%
Gem. bevolkingsomvang per ziekenhuis (incl. UMC's)	170.000	170.271	174.277	176.839	177.731	1,3%

Bron: EJZ, CBS

De aantallen algemene ziekenhuizen zijn inclusief het Centraal Militair Hospitaal. Het Alysis ziekenhuis Velp vormt vanaf 2007 samen met Alysis Arnhem één ziekenhuis. Het ziekenhuis Gooi-Noord en het ziekenhuis Hilversum zijn in 2007 gefuseerd in het Tergooiziekenhuis. In 2008 is het Mesos Medisch Centrum gefuseerd met het St Antonius Ziekenhuis.

Het aantal algemene ziekenhuizen is tussen 2005 en 2009 met drie afgenomen. Gedaald is vooral het aantal ziekenhuizen met een omvang van 300 tot 400 bedden (van 25 naar 20). De afname van het aantal ziekenhuizen heeft uiteraard ook gevolgen voor de omvang van hun werkgebieden. Gemiddeld bediende een algemeen ziekenhuis in 2009 bijna 195.000 inwoners van Nederland.

² De afname van het aantal STZ-ziekenhuizen heeft niet werkelijk in de praktijk plaatsgevonden, maar is toe te schrijven aan het ziekenhuis Velp dat in 2006 tot de STZ is gerekend, en het Mesos, dat zowel in 2006 als in 2007 tot de STZ is gerekend. Hiervoor is gekozen om de kosten, productie en personeelsontwikkeling van dezelfde groep ziekenhuizen in de tijd in beeld te brengen.

Tabel 2.18 Aantal bedden in ziekenhuizen

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Aantal bedden	47.017	46.515	45.395	44.970	44.827	-1,2%
Algemene ziekenhuizen	39.294	38.792	37.672	37.247	37.083	-1,4%
w.v. SAZ	12.106	11.797	11.665	11.666	11.587	-1,1%
OvA	8.027	8.066	7.596	7.485	7.592	-1,4%
STZ	19.161	18.929	18.411	18.096	17.904	-1,7%
UMC's	7.723	7.723	7.723	7.723	7.744	0,1%
Aantal IC-bedden algemene ziekenhuizen	1.779	1.847	1.918	1.876	1.889	1,5%
waarvan: algemeen	863	827	863	842	848	-0,4%
cardiologisch	709	838	885	843	856	4,8%
overig	207	182	170	191	185	-2,8%

Bron: EJZ (UMC's 2009: DigiMV)

Het aantal bedden in ziekenhuizen in Nederland neemt gestaag af, maar dit is geheel toe te schrijven aan de ontwikkeling in de algemene ziekenhuizen. De capaciteit van de UMC's is vrijwel onveranderd.

Het aantal IC-bedden in algemene ziekenhuizen is in de periode 2005-2009 met 110 (6%) toegenomen. Deze stijging heeft zich vooral voorgedaan bij de cardiologische IC-bedden. Hun aantal steeg van 709 naar 856.

2.7 Kosten

In deze paragraaf worden de belangrijkste financiële ontwikkelingen in de Nederlandse ziekenhuizen belicht. Achtereenvolgens wordt informatie verschaft over de kosten, de budgetten (inclusief de Reserves Aanvaardbare Kosten - RAK's) en de solvabiliteit van algemene ziekenhuizen.

Tabel 2.19 Kosten algemene ziekenhuizen en UMC's, totaal en naar categorieën (miljoen euro's)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Totale ziekenhuiskosten	13.762	14.542	15.559	16.595	17.970	6,9%
Algemene ziekenhuizen	9.464	10.043	10.595	11.180	11.915	5,9%
w.v. SAZ	2.558	2.705	2.826	3.019	3.182	5,6%
OvA	1.836	1.977	2.160	2.256	2.377	6,7%
STZ	5.051	5.361	5.609	5.904	6.271	5,6%
UMC's	4.298	4.499	4.963	5.415	6.055	8,9%
Personele kosten	8.266	8.621	9.016	9.660	10.463	6,1%
Algemene ziekenhuizen	5.517	5.776	5.986	6.379	6.713	5,0%
w.v. SAZ	1.485	1.550	1.615	1.728	1.833	5,4%
OvA	1.106	1.170	1.226	1.332	1.372	5,5%
STZ	2.901	3.055	3.145	3.318	3.508	4,9%
UMC's	2.749	2.846	3.030	3.281	3.750	8,1%
Materiële kosten	3.752	4.076	4.448	4.788	5.211	8,6%
Algemene ziekenhuizen	2.645	2.871	3.084	3.253	3.537	7,5%
w.v. SAZ	700	768	815	880	961	8,2%
OvA	504	544	614	625	683	7,9%
STZ	1.454	1.559	1.656	1.748	1.893	6,8%
UMC's	1.106	1.205	1.364	1.536	1.674	10,9%
Onderhouds- en energiekosten	321	390	422	507	564	15,1%
Algemene ziekenhuizen	216	267	280	289	324	10,7%
w.v. SAZ	60	72	74	78	92	11,4%
OvA	43	49	52	56	63	10,4%
STZ	113	146	155	155	169	10,5%
UMC's	106	122	141	218	241	22,9%
Afschrijvingen, voorzieningen, huur/leasing	1.070	1.114	1.369	1.338	1.440	7,7%
Algemene ziekenhuizen	797	851	991	1.008	1.089	8,1%
w.v. SAZ	219	229	252	262	285	6,8%
OvA	146	168	215	183	212	9,8%
STZ	431	453	524	563	592	8,2%
UMC's	273	263	377	329	351	6,4%
Rente	352	342	302	289	293	-4,5%
Algemene ziekenhuizen	289	279	252	251	254	-3,2%
w.v. SAZ	80	76	69	71	67	-4,4%
OvA	55	55	54	61	61	2,6%
STZ	152	148	129	119	125	-4,7%
UMC's	64	63	51	38	39	-11,3%

Bron: EJZ (UMC's 2009: DigiMV)

De totale ziekenhuiskosten namen in de periode 2005-2009 toe met 30%. De personele kosten stegen duidelijk langzamer (26,6%), terwijl de materiële kosten met 39% toenamen. De kosten van afschrijvingen zijn vooral in 2007 sterk toegenomen, wellicht als gevolg van afschrijvingen op immateriële activa. In 2008 daalden de afschrijvingen licht. Over de gehe-

le periode namen deze kosten toe met 34,5%. De rentekosten daalden in deze periode van € 352 miljoen naar € 294 miljoen, een afname met 17%. Interessant om te zien is dat het aandeel personele kosten in de totale ziekenhuiskosten daalde van 60,1% naar 58,2%. Het aandeel materiële kosten steeg van 27,3% naar 29,0%. Dit hangt samen met de sterke stijging van het gebruik van genees- en kunst- en hulpmiddelen.

Tabel 2.20 Budgetten en RAK, 2005-2009 (miljoenen euro's)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Omzet	13.972	14.618	15.748	16.845	18.061	6,6%
Algemene ziekenhuizen	9.614	10.079	10.707	11.348	12.150	6,0%
w.v. SAZ	2.586	2.718	2.856	3.069	3.289	6,2%
OvA	1.875	1.966	2.160	2.271	2.435	6,8%
STZ	5.154	5.395	5.691	6.008	6.426	5,7%
UMC's	4.358	4.539	5.040	5.497	5.911	7,9%
Wettelijk budget a)	11.423	11.687	12.021	11.174	10.508	-2,1%
Algemene ziekenhuizen	8.459	8.587	8.718	8.133	7.566	-2,7%
w.v. SAZ	2.250	2.289	2.368	2.187	2.023	-2,6%
OvA	1.618	1.638	1.734	1.596	1.367	-4,1%
STZ	4.590	4.660	4.617	4.351	4.176	-2,3%
UMC's	2.964	3.100	3.302	3.040	2.941	-0,2%
B-segment			938	2.197	3.559	
Algemene ziekenhuizen	550	833	877	2.031	3.253	55,9%
w.v. SAZ	178	270	282	659	1.028	55,1%
OvA	114	174	175	414	683	56,3%
STZ	258	389	419	958	1.542	56,3%
UMC's	nb	nb	62	167	306	
Res.Aanv.Kosten (RAK)	419	480	686	920	1.670	41,3%
Algemene ziekenhuizen	373	438	604	746	964	26,8%
w.v. SAZ	154	170	182	231	290	17,2%
OvA	55	70	108	138	152	28,9%
STZ	164	198	315	377	522	33,6%
UMC's ^{a)}	46	41	82	174	706	97,7%
% RAK t.o.v. WTG-bdgt	3,7%	4,1%	5,7%	8,2%	15,9%	44,3%
Algemene ziekenhuizen	4,4%	5,1%	6,9%	9,2%	12,7%	30,4%
w.v. SAZ	6,8%	7,4%	7,7%	10,5%	14,4%	20,3%
OvA	3,4%	4,3%	6,2%	8,6%	11,1%	34,5%
STZ	3,6%	4,3%	6,8%	8,7%	12,5%	36,8%
UMC's ^{a)}	1,6%	1,3%	2,5%	5,7%	24,0%	98,0%
% zknhzn met neg. RAK	13,5%	10,4%	8,5%	6,5%	5,4%	
Algemene ziekenhuizen	13,6%	9,1%	7,0%	5,9%	5,9%	
w.v. SAZ	14,6%	7,3%	12,2%	4,9%	4,9%	
OvA	16,7%	11,1%	0,0%	11,8%	11,8%	
STZ	10,3%	10,3%	3,6%	3,7%	3,7%	
UMC's ^{a)}	12,5%	25,0%	25,0%	12,5%	0,0%	
# ziekenhuizen met neg. RAK	13	10	8	6	5	
Algemene ziekenhuizen	12	8	6	5	5	
w.v. SAZ	6	3	5	2	2	
OvA	3	2	0	2	2	
STZ	3	3	1	1	1	
UMC's	1	2	2	1	0	

Bron: EJZ (UMC's 2009: DigiMV)

^{a)} vanaf 2005 excl. B-segment

^{b)} vanaf 2009 Collectief gefinancierd gebonden vermogen

Het wettelijk budget voor de ziekenhuizen (exclusief het B-segment) is tussen 2005 en 2009 gedaald met 8,0%. Dit is toe te schrijven aan de invoering en uitbreiding van het B-segment. Het budget voor de UMC's is beperkt gedaald (1,0%). Het wettelijk budget van de algemene ziekenhuizen daalde met 10,6%. Vanaf 2005 is het WTG-budget exclusief een steeds groter wordend B-segment. Voor de UMC's is pas vanaf 2007 in de enquête gevraagd naar de omvang van het B-segment.

De Reserve Aanvaardbare Kosten over alle ziekenhuizen steeg met bijna 300% ofwel een verviervoudiging. De mutatie van de RAK laat jaarlijks grote schommelingen zien. De UMC's hebben de RAK in 2008 zien verdubbelen. In 2009 is voor de UMC's een andere bron met een andere definitie gebruikt (DigiMV, Collectief gefinancierd gebonden vermogen). De toename van de RAK hangt voor een belangrijk deel samen met deze definitiewijziging.

Tabel 2.21 Solvabiliteit (weerstandsvermogen in percentage van het risicobudget)

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Algemene ziekenhuizen	9,5	9,7	11,2	12,4	13,7	9,6%

Bron: WfZ

Het weerstandsvermogen is gebaseerd op gegevens van het WfZ. Het betreft het weerstandsvermogen van de ziekenhuizen die leningen hebben geborgd bij het WfZ. Volgens de definitie van het WfZ neemt de gemiddelde solvabiliteit van de algemene ziekenhuizen toe, maar blijft deze onder de norm van het WfZ van 15%. Vergelijken we het weerstandsvermogen 2007 met 2009 dan zien we een toename van 2,5 %-punt. Hiervan is 1,3 %-punt veroorzaakt door de verschuiving van de reserve instandhoudinginvesteringen naar het eigen vermogen. Gecorrigeerd voor deze systeemwijziging bedraagt de verbetering van het gemiddelde weerstandsvermogen slechts 1,2 %-punt.

2.8 Positie in Nederland

In deze paragraaf wordt een aantal kerncijfers over de ziekenhuiszorg gepresenteerd in relatie tot een aantal kerngegevens van Nederland, zoals het Bruto Binnenlands Product (BBP) en de omvang van de bevolking.

Tabel 2.22 Kosten algemene ziekenhuizen en UMC's in relatie tot het BBP en de bevolking

	2005	2006	2007	2008	2009	gem.groei
Bruto binnenlands product (BBP; mrd euro)	513,4	540,2	568,7	595,9	572,5	2,8%
Kosten zorg (mrd euro)	39,2	40,7	43,1	46,0	48,6	5,5%
<i>in % van BBP</i>	7,6	7,5	7,6	7,7	8,5	2,7%
Kosten ziekenhuiszorg	13.762	14.542	15.559	16.595	17.970	6,9%
Kosten alg. ziekenhzn (mln euro)	9.464	10.043	10.595	11.180	11.915	5,9%
Kosten umc's (mln euro)	4.298	4.499	4.963	5.415	6.055	8,9%
<i>Totale kosten in % van BBP</i>	2,7%	2,7%	2,7%	2,8%	3,1%	4,0%
Bevolking (mln)	16,32	16,35	16,38	16,45	16,53	0,3%
BBP per Nederlander (euro)	31.459	33.049	34.713	36.233	34.633	2,4%
Zorgcons./ Ned. (euro)	2.403	2.489	2.633	2.799	2.940	5,2%
Ziekenhscons./ Ned. (euro)	843	890	950	1.009	1.087	6,6%

Bron: MEV, EJZ, CBS

De kosten van de ziekenhuiszorg in Nederland als percentage van het BBP stijgt vanaf 2007 van 2,7% naar 3,1%. Dat hangt voor een belangrijk deel samen met de daling van het BBP in 2009 ten gevolge van de kredietcrisis.

Gemiddeld consumeren ingezetenen van Nederland voor bijna € 3.000 per persoon aan gezondheidszorg, een bedrag dat sinds 2004 vrijwel onafgebroken toeneemt. Ook de consumptie aan ziekenhuiszorg per hoofd van de bevolking neemt toe, en wel met 29%.

2.9 De internationale positie van de Nederlandse gezondheidszorg

In deze paragraaf worden de Nederlandse gezondheidszorg en de ziekenhuiszorg aan de hand van een aantal kerngegevens in internationaal perspectief geplaatst ten opzichte van enkele ons omringende landen en de Verenigde Staten.

Tabel 2.23 Uitgaven aan zorg⁽¹⁾ per hoofd van de bevolking, enkele Europese landen en de Verenigde Staten (euro's)

	2004	2005	2006	2007	2008	gem.groei
Verenigd Koninkrijk (euro)	2.372	2.500	2.743	2.865	2.610	2,4%
<i>Verenigd Koninkrijk (pond)</i>	<i>1.611</i>	<i>1.719</i>	<i>1.852</i>	<i>1.962</i>	<i>2.073</i>	<i>6,5%</i>
Duitsland	2.834	2.907	2.977	3.080	3.206	3,1%
België	2.796	2.838	2.871	3.140	3.354	4,7%
Frankrijk	2.933	3.052	3.167	3.286	3.397	3,7%
Nederland	3.007	3.092	3.213	3.371	3.586	4,5%
Verenigde Staten (euro)	5.019	5.251	5.544	5.317	5.126	0,5%
<i>Verenigde Staten (dollar)</i>	<i>6.196</i>	<i>6.563</i>	<i>6.931</i>	<i>7.285</i>	<i>7.538</i>	<i>5,0%</i>

Bron: OECD

⁽¹⁾ Het betreft hier het totaal aan uitgaven gezondheidszorg volgens OECD-definitie.

Ten aanzien van de uitgaven aan zorg per hoofd van de bevolking, loopt Nederland redelijk gelijk op met landen als België, Duitsland en Frankrijk. Opvallend is dat de kosten per capita in het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten het sterkst zijn gestegen, als dit gemeten wordt in eigen valuta (£, \$).

Tabel 2.24 Uitgaven aan zorg in enkele Europese landen en de Verenigde Staten als percentage van het Bruto Nationaal Product (BNP)

	2004	2005	2006	2007	2008	gem.groei
Verenigd Koninkrijk	8,0	8,3	8,5	8,4	8,7	2,1%
Nederland^(1,2)	10,0	9,8	9,7	9,7	9,9	-0,3%
België	10,0	9,8	9,5	10,0	10,2	0,5%
Duitsland	10,6	10,7	10,5	10,4	10,5	-0,2%
Frankrijk	11,0	11,1	11,1	11,0	11,2	0,5%
Verenigde Staten	15,4	15,4	15,5	15,7	16,0	1,0%

Bron: OECD

De uitgaven aan zorg zijn in Nederland en Duitsland achtergebleven bij de ontwikkeling van het BNP. Het aandeel zorg daalt dus in deze landen. In het Verenigd Koninkrijk is de zorg een van de speerpunten geweest van het beleid. De kosten stijgen hier als percentage van het BNP. Ook in de VS is dit aandeel gestegen. Nederland geeft na het Verenigd Koninkrijk relatief het minst uit aan zorg.

Tabel 2.25 Gemiddeld aantal verpleegdagen in enkele Europese landen en de Verenigde Staten

	2004	2005	2006	2007	2008	gem.groei
Frankrijk	5,5	5,4	5,3	5,3	5,2	-1,4%
Verenigde Staten	5,6	5,6	5,6	5,5	5,5	-0,4%
Nederland^(1,2)	7,5	7,2	6,6	6,4	6,2	-4,6%
België	7,4	7,7	7,2	7,1	nb	
Verenigd Koninkrijk	8,1	7,9	7,6	7,2	7,1	-3,2%
Duitsland	8,2	8,1	7,9	7,8	7,6	-1,9%

Bron: OECD

⁽¹⁾ Aantallen en percentages niet specifiek gerelateerd aan sector algemene ziekenhuizen

⁽²⁾ Door verschillen in definities en/of rekenregels wijken de cijfers onder 'Europa' enigszins af van die elders in dit overzicht..

Ook met betrekking tot de gemiddelde verpleegduur scoort Nederland gemiddeld. Overigens is de afname van de verpleegduur in Nederland zeer sterk.

Tabel 2.26 Aantal bedden per 1.000 inwoners in enkele Europese landen en de Verenigde Staten

	2004	2005	2006	2007	2008	gem.groei
Verenigd Koninkrijk	3,1	3,0	2,8	2,8	2,7	-3,4%
Verenigde Staten	2,8	2,7	2,7	n.b.	n.b.	
Nederland^(1,2)	3,1	3,1	3,0	2,9	2,9	-1,7%
Frankrijk	3,7	3,7	3,6	3,6	3,5	-1,4%
België	4,5	4,4	4,3	4,3	4,3	-1,1%
Duitsland	5,9	5,9	5,7	5,7	5,7	-0,9%

Bron: OECD

⁽¹⁾ Aantallen en percentages niet specifiek gerelateerd aan sector algemene ziekenhuizen

⁽²⁾ Door verschillen in definities en/of rekenregels wijken de cijfers onder 'Europa' enigszins af van die elders in dit overzicht..

Nederland heeft voor wat betreft het aantal bedden per 1.000 inwoners relatief weinig bedden ten opzichte van landen als Frankrijk, België en Duitsland. Zeker als wordt bedacht dat er in de praktijk nog minder bedden aanwezig zijn in de Nederlandse ziekenhuizen.

Tabel 2.27 Aantal medisch specialisten per 1.000 inwoners in enkele Europese landen

	2004	2005	2006	2007	2008	gem.groei
Nederland⁽¹⁾	0,9	1,0	1,0	1,0	n.b	2,9%
Verenigde Staten	1,4	1,5	1,5	1,5	n.b	0,9%
Verenigd Koninkrijk	1,6	1,7	1,7	1,8	n.b	4,2%
Frankrijk	1,7	1,7	1,7	1,7	n.b	0,1%
België	1,9	1,9	2,0	2,0	n.b	1,9%
Duitsland	1,9	2,0	2,0	2,0	n.b	1,8%

Bron: OECD

⁽¹⁾ De Nederlandse cijfers wijken af van die in het buitenland. Ze zijn gebaseerd op het BIG-register. In Nederland bevatten de cijfers ook de niet-praktiserende en de gepensioneerde specialisten, en slechts een deel van de buitenlandse specialisten werkzaam in Nederland. Opvallend is dat Nederland -ondanks een veel ruimere definitie- duidelijk minder medisch specialisten heeft dan in de ons omringende landen.

Voor wat betreft het aantal artsen per 1.000 inwoners scoort Nederland relatief laag, internationaal gezien. Dat geldt helemaal als bedacht wordt dat de definitie in Nederland ruimer is dan die in andere landen wordt gehanteerd.

De OECD hanteert de volgende typering voor 'medical specialists':

A medical specialist is a physician who diagnoses and treats physical and mental diseases and disorders using specialist testing, diagnostic, medical and surgical techniques. He may limit his/her practice to certain disease categories or methods of treatment.

Inclusion: Interns and residents who are training to become a medical specialist; Psychiatrists (including neuropsychiatrists and child psychiatrists)

Exclusion: General practitioners (GPs); Dentists and stomatologists/dental surgeons; Psychologists.

Tabel 2.28 Personen van 65 jaar of ouder als percentage van de totale bevolking in enkele Europese landen en de Verenigde Staten

	2005	2006	2007	2008	gem.groei
Verenigde Staten	12,4	12,5	12,6	12,7	0,6%
Nederland	14,2	14,4	14,6	14,9	1,8%
Verenigd Koninkrijk	16,0	16,0	15,5	15,7	-0,5%
Frankrijk	16,4	16,4	16,5	16,5	0,2%
België	17,2	17,2	17,1	17,3	0,1%
Duitsland	18,9	19,5	19,9	20,2	2,5%

Bron: OECD

Uit de tabel wordt duidelijk dat de vergrijzing in veel landen al aanzienlijk verder is voortgeschreden dan in Nederland. Wel kent Nederland met Duitsland de sterkste ontwikkeling in de vergrijzing.

3. Toelichting en indeling ziekenhuizen

3.1 Toelichting bij de tabellen

De tabellen zijn opgebouwd uit informatie uit verschillende bronnen. Deze bronnen worden onder de tabellen aangegeven.

De volgende afkortingen zijn gebruikt:

CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
FS	Financiële Statistieken
EJZ	Jaarenquêtes ziekenhuizen
MEV	Macro-economische verkenningen
OECD	OECD Health Data
OvA	Overige Algemene ziekenhuizen
SAZ	Samenwerkende Algemene Ziekenhuizen
STZ	Samenwerkende Topklinische opleidingsZiekenhuizen
WfZ	Waarborgfonds voor de Zorgsector

Binnen de tabellen gelden de volgende notaties:

nb   niet beschikbaar

In enkele gevallen tellen getallen niet op tot de bijbehorende totalen. Dit is het gevolg van afrondingsfouten bij de optelling van de achterliggende, niet-afgeronde getallen.

3.2 Ziekenhuizen naar groep 2009

UMC's	STZ	SAZ
Academisch Medisch Centrum	Albert Schweitzer Ziekenhuis	Amstelland Ziekenhuis
Academisch Ziekenhuis Maastricht	Alysis Zorggroep	Antonius Ziekenhuis
Erasmus MC	Amphia Ziekenhuis	Bethesda Ziekenhuis
Leids Universitair Medisch Centrum	Antonius Mesos Groep	BovenIJ Ziekenhuis
Universitair Medisch Centrum Groningen	Atrium Medisch Centrum	Bronovo Ziekenhuis
Universitair Medisch Centrum St. Radboud	Canisius-Wilhelmina Ziekenhuis	Chr. Ziekenhuis Nij Smellinghe
Universitair Medisch Centrum Utrecht	Catharina Ziekenhuis	Delfzicht Ziekenhuis (Ommelander zg)
VU Medisch Centrum	Deventer Ziekenhuis	Diaconessenhuis Leiden
	Gelre Ziekenhuizen	Diaconessenhuis Meppel
	HagaZiekenhuis	Elkerliek Ziekenhuis
	Isala klinieken, Zwolle	Gemini Ziekenhuis
	Jeroen Bosch Ziekenhuis	Haven Ziekenhuis
Overig algemeen	Kennemer Gasthuis	Hofpoort Ziekenhuis
Centraal Militair Hospitaal	Martini Ziekenhuis	IJsselland Ziekenhuis
Diakonessenhuis	Maxima Medisch Centrum	IJsselmeer Ziekenhuizen
Flevo Ziekenhuis	Meander Medisch Centrum	Lievensberg Ziekenhuis
Groene Hart Ziekenhuis	Medisch Centrum Alkmaar	Maasziekenhuis Boxmeer
Ikazia Ziekenhuis	Medisch Centrum Haaglanden	Refaja Ziekenhuis
Maasstad Ziekenhuis	Medisch Centrum Leeuwarden	Rivas Zorggroep, Beatrixziekenhuis
Orbis, loc. Maaslandziekenhuis	Medisch Spectrum Twente	Rivierenland Ziekenhuis
Rijnland Ziekenhuis	Onze Lieve Vrouwe Gasthuis	Rode Kruis Ziekenhuis
Slotervaart Ziekenhuis	Reinier de Graaf Groep	Röpcke-Zweers Ziekenhuis
Stg Oosterschelde Ziekenhuizen	Spaarne Ziekenhuis	Ruwaard van Putten Ziekenhuis
Streekziekenhuis Walcheren	St. Lucas Andreas Ziekenhuis	Scheper Ziekenhuis
Tergooiziekenhuizen	St. Elisabeth Ziekenhuis	Slingeland Ziekenhuis
Tweesteden Ziekenhuis	St. Franciscus Gasthuis	St. Annaziekenhuis
Vlietland Ziekenhuis	VieCuri	St. Franciscus Ziekenhuis
Westfries Gasthuis		St. Jansdal Ziekenhuis
Ziekenhuis Gelderse Vallei		St. Jans Gasthuis Weert
Ziekenhuis Groep Twente		St. Laurentius Ziekenhuis
		St. Lucas Ziekenhuis (Ommelander zg)
		St. Talma Sionsberg
		Streekziekenhuis Koningin Beatrix
		de Tjongerschans Ziekenhuis
		't Lange Land Ziekenhuis
		Van Weel-Bethesda Ziekenhuis
		Waterland Ziekenhuis
		Wilhelmina Ziekenhuis
		Zaans Medisch Centrum
		Ziekenhuis Bernhoven
		ZorgSaam Zeeuws-Vlaanderen